

SLOVENSKI PRIJEVODI *HASANAGINICE*

Fedora Ferluga-Petronio

UDK: <821.163.42.09-1:39>=163.6

Postoje samo dva slovenska prijevoda *Hasanaginice*. Prvi je *Hasanagicu* preveo na slovenski Jakob Zupan (Domžale kod Ljubljane, 1785. – Celovec, 1852.) u 3. svesku *Kranjske čbelice* (1832.) pod naslovom *Asan-Aginka*. Slijedio je Fran Cegnar (Škofja Loka, 1826. – Trst, 1892.), koji je slovenskom čitatelju predstavio *Hasanagicu* u *Glasniku slovenskega slovstva* (1854.) pod naslovom *Asan-Aginica*. U vrijeme svoga teološkog studija u Beču Zupan je (svećenik, jezikoslovac, prevoditelj i pjesnik) upoznao Jerneja Kopitara, koji ga je oduševio za studije slavenske filologije i posebno za slavensko narodno pjesništvo. Tako je Zupan, kao pripadnik Prešernova i Čopova književnog kruga, počeo objavljivati u prvom slovenskom časopisu *Kranjska čbelica* prijevode srpskih i hrvatskih narodnih pjesama, među njima i *Hasanagicu*. Njegov je prijevod dobar, ali bolji je prijevod Frana Cegnara, jer se više oslanja na izvornik Alberta Fortisa u knjizi *Viaggio in Dalmazia* (Venezia, 1774.). Fran je Cegnar bio inače odličan prevoditelj s različitih jezika (češkog, poljskog, njemačkog). S njemačkog je preveo Schillerovu trilogiju *Wallenstein*. Bio je aktivan kulturni djelatnik u Trstu, jedan od osnivača tršćanske čitaonice (1861.) i prvi urednik tršćanskog slovenskog dnevnika *Edinost* koji je počeo izlaziti 1876. godine. U redakciji tog dnevnika ostao je do smrti. Slovenski prijevodi *Hasanaginice* se dakle ograničavaju na 19. stoljeće, na razdoblje romantizma, kada je vladalo opće zanimanje za narodnu

poeziju. U novije doba došlo je do pretiska svih pet svezaka *Kranjske čbelice* (Mladinska knjiga, Ljubljana, 1969.) i time naravno do pretiska *Hasanaginice* u trećem svesku sa Zupanovim prijevodom.

Ključne riječi: *Hasanaginica*; slovenski prijevodi; Alberto Fortis; Vuk Stefanović Karadžić; Jakob Zupan; Fran Cegnar

Postoje samo dva slovenska prijevoda *Hasanaginice*. Prvi je *Hasanaginicu* preveo Jakob Zupan (Domžale kod Ljubljane, 1785. – Celovec, 1852.) u 3. svesku *Kranjske čbelice* 1832. godine pod naslovom *Asan-Aginka*. Slijedio je Fran Cegnar (Škofja Loka, 1828. – Trst, 1892.), koji je slovenskom čitatelju predstavio *Hasaginicu* u *Glasniku slovenskega slovstva* 1854. godine pod naslovom *Asan-Aginica*.

Ponešto su različita ta dva prijevoda, jer se Zupan oslanja na izvornik u Vukovoj *Maloj prostonarodnoj pesmarici* iz 1814. godine, a Cegnar na Fortisov tekst iz putopisa *Viaggio in Dalmazia* iz 1774. godine. Osim toga, između jednog i drugog prijevoda prošlo je više od dvadeset godina i zato je Cegnarov jezik u usporedbi sa Zupanovim moderniji. A ne samo to. Cegnar se može smatrati pravim jezičnim talentom, dok je Zupan, unatoč velikom znanstvenom filološkom iskustvu, s pjesničkog gledišta manje talentiran.

Zupan je u Beču završio teologiju, a zanimali su ga također i jezici te filologija uopće. U Beču je upoznao Jerneja Kopitara, koji ga je oduševio za studij slavenskih jezika. U duhu romantizma počeo se zanimati za narodnu poeziju i dogovarao se s Kopitarom za izdanje zbirki slovenskih poslovice i slovenskih narodnih pjesama. Puno je putovao Istrom, Dalmacijom, uzduž Kvarnerskih otoka te skupljao glagoljske rukopise.

Uveo je u slovenski jezik čitav niz neologizama koje je preuzimao iz drugih slavenskih jezika. Njegovi suvremenici nisu odobravali taj jezik jer je izgledao suviše neprirodan. A pisao je i pjesme te bio jedan od najplodnijih suradnika časopisa *Kranjska čbelica* u Čopovu i Prešernovu krugu. U prva tri sveska *Kranjske čbelice* brojimo 111 Zupanovih izvornih pjesama

te 18 njegovih prijevoda hrvatskih i srpskih narodnih pjesama, među njima i *Hasanaginicu*. Unatoč svim kritikama, Zupan je za slovensku literaturu zaslužan jer je podupirao Prešerna u teškim polemičnim trenucima te mu ipak do neke mjere osigurao među suvremenicima mjesto koje mu je uistinu pripadalo.

A i njegov je život bio dosta težak. Zbog svog slobodoumnog duha došao je u sukob sa svjetovnom i crkvenom vlašću te je zato bio prijevremeno umirovljen.¹

Sasvim je drukčija ličnost bio Fran Cegnar. Završio je gimnaziju i licej u Ljubljani, ali nije se upisao na sveučilište. Postao je poštanskim činovnikom te službovao u Ljubljani, u Istri u Pazinu, u Trstu. Već rano je počeo objavljivati prigodne i domoljubne pjesme. Godine 1860. izdao je vlastitu zbirku pjesama pod naslovom *Pesmi*. Bio je prije svega odličan prevoditelj s različitih jezika: s hrvatskog, srpskog, češkog, poljskog, njemačkog. S njemačkog je, uz pomoć Frana Levstika, preveo Schillerovu trilogiju *Wallenstein*.

Velike je zasluge imao za kulturni život Slovenaca u Trstu. Godine 1861. bio je, naime, jedan od osnivača tršćanske čitaonice, prvi urednik tršćanskog dnevnika *Edinost* koji je počeo izlaziti 1876. godine. U redakciji tog dnevnika ostao je do smrti. Nekoliko godina bio je i općinskim savjetnikom.

Suprotno od Zupana, nije bio opterećen znanstvenim jezičnim istraživanjima, pa je njegov jezik bio vrlo prirodan, a njegovi vješto oblikovani prijevodi čitaju se s lakoćom.²

Usporedit ćemo početak *Hasanaginice*, prva dvadeset i dva stiha iz Vukova izvornika i Zupanova prijevoda:

---

¹ Usp. *Slovenski biografski leksikon*, IV, SAZU, Ljubljana, 1980.-1991., s. v. »Zupan, Jakob«, str. 870-873.

² Usp. *Slovenski primorski biografski leksikon*, I, (A-Bartol), GMD, Gorica, 1974., s.v. »Cegnar, Fran«, str. 175-176.

Vuk Stef. Karadžić

ŽALOSTNA PESNA PLEMENITE ASAN-AGINICE

Šta se beli u gori zelenoj?
Il' je snijeg, il' su labudovi?
Da je snijeg već bi okopnio.
Labudovi već bi odletili.
Nit' je snijeg nit' su labudovi, 5
Nego šator age Asan-age,
Gdi on leži od ljutih rana;
Oblazi ga mati i sestrice;
A ljubovca od stida nemogla.

Kad li mu je s ranam' bolje bilo 10
On poruči svojoj vernoj ljubvi:
Nečekaj me u bijelu dvoru,
Ni u dvoru ni u rodu mome.
Kad kaduna reči razumela
Jošt stajaše u tugi velikoj; 15
Stade tutanj konja oko dvora.
Tad' pobeže Asan-aginica
Da vrat lomi kule niz prozore,
Za njom trče dvije mile kćerce:
Vrati nam se mila majko naša; 20
Nije ovo babo Asan-aga,
Već je ujak Pintorović Beže.

(st. 1-22)³

---

³ Usp. Vuk St. Karadžić, »Mala prostonarodna slaveno-serpska Pesnarica«, u: *Hasanaginica (1774-1974)*, priredio Alija Isaković, »Svjetlost«, izdavačko preduzeće, Sarajevo, 1975., str. 301.

Jakob Zupan

SRPSKA POKRANJČENA ASAN-AGINKA

Kaj se beli u gori tam zeleni?
Ali sneg je? ali so labodje?
Ako bil bi sneg, bi bil že skopnel;
Odleteli bi labodje.
Ni ne sneg to, niso ne labodje, 5
Ampak šotor Age Asan-Age,
Tam leži nevsmiljeno izranjen,
Obiskale mati ga, no sestra,
Žena ni zamogla od sramote.

Kadar mu od ran mu bilo boljše, 10
Je poročil svoji zvesti ženi:
»Ne počakaj me u beli hiši,
Ne v hiši, ne u rodi mojem!«
Ko gospá leté besede sliši,
Še u grozno žalost zakopana, 15
jeli teptat konji po dvorišči;
Koj pobegne Asan-Aginica,
Vrat si lomit 'z line previsoke;
Za njo teče dvoje hčerek milih:
»Vrni se preljuba mati naša! 20
Niso to naš oče Asan-Aga
Ampak ujec Beže Pintorovič.«
(St. 1-22)⁴

---

⁴ Jakob Zupan, *Kranjska Čbelica III (1832)*, u: *Kranjska Zhbeliza I-V (1830-1848). Faksimile prve izdaje*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1969., str. 51-52.

Iz tih prvih stihova primjećuje se da je Zupan vjeran prevoditelj osim u nekoliko primjera. Tako 8. stih *Gdi on leži od ljutih rana* prevodi *Tam leži nevsmiljeno ranjen*, 15. stih *Jošt stajaše u tugi velikoj* prevodi *Še u grozno žalost zakopana*.

Međutim, radi rime preveo je izraz ***dvor*** u 12. stihu (*Nečeka me u bijelu dvoru*) s izrazom ***hiša (kuća)*** (*Ne počakaj me u beli hiši*) i u 16. stihu (*Stade tutanj oko dvora*) s izrazom ***dvorišče (dvorište)***: *Ne počakaj me u beli hiši...! Ko gospá leté besede sliši...! jeli teptat konji po dvorišči* (st. 12-14-16).

Izraz *kaduna* (st. 14) poslovenio je u skladu sa svojom sveslavenskom teorijom s izrazom *gospá*. Osim toga za *labudovi* (st. 2, 4, 5) upotrijebio je slovenski oblik *labodje*, a na taj je način narušio unutrašnji ritam stiha.

Navest ćemo sada prva dvadeset i dva stiha iz Fortisova izvornika, iz putopisa *Viaggio in Dalmazia* (1774.) i Cegnarov prijevod koji se oslanja na Fortisov tekst:

Alberto Fortis

HASANAGINICA

Što se b'jeli u gore zelenoj?
Al' su sn'jezi, al' su labutove?
Da su sn'jezi, već bi okopnuli,
labutove već bi poletjeli.
Ni su sn'jezi, nit' su labutove,   5
nego šator age Hasan-age.
On boluje u ranami ljutimi,
oblazi ga mater i sestrice,
a ljubovca od stida ne mogla.
Kad li mu je ranam' bolje bilo,   10
ter poruča vjernoj ljubi svojoj:

»Ne čakaj me u dvoru b'jelomu,
 ni u dvoru, ni u rodu momu.«
 Kad kaduna r'ječi razumjela,
 još je jadna u toj misli stala, 15
 jeka stade konja oko dvora;
 i pobježe Hasanaginica
 da vrat lomi kule niz pendžere.
 Za njom trči dv'je ćere djevojke:
 »Vrati nam se, mila majko naša! 20
 Nije ovo babo Hasan-aga,
 već daidža Pintorović beže.«⁵

Franc Cegnar

ASAN-AGINICA

Kaj se beli na zeleni gori?
 Ali snegi, ali labudovi?
 Da so snegi bili, bili bi skopneli,
 Labudovi bili odleteli;
 Nisu snegi, nisu labudovi: 5
 Ampak šotor Age-Asan age,
 On boluje na strupenih ranah.
 Njemu streže mati in sestrica,
 Ali ženka mu od stida neće.
 Ko mu je po ranah bolje bilo, 10
 Pa poroča zvesti svojoj ženki:
 »Nepočakaj mene v belem dvoru,

---

⁵ Usp. Arturo Cronia, »Hasanaginica« (prema Fortisovu tekstu iz *Viaggio in Dalmazia*, 1774.), u: *Hasanaginica (1774-1974)*, op. cit. str. 50-51.

V belem dvoru, ne med rodom mojim.«
 Ko je ženka razumela govor,
 Pa je tužna to premišlevala.   15
 Vstane jeka konja okolj dvora,
 Da iz okenj zazvonijo šipe,
 In pobegne Asan-aginica,
 Za njo hčerki mile dve tečete:
 »Verni nam se, mila majka naša!   20
 Ni to otec Aga-Asan-aga,
 Ampak ujec Pintorović Beže.«⁶

Cegnarov je prijevod u usporedbi sa Zupanovim melodiozniji, njegov je jezik moderniji, ali ipak u jednom primjeru nije sasvim vjeran izvorniku. Naime, sasvim drukčije prevodi stihove 16-18: *jeka stade konja oko dvora; / pobježe Hasanaginica / da vrat lomi kule niz pendžere*. Cegnarov prijevod naime glasi: *Vstane jeka konja oko dvora, / Da iz okenj zazvonijo šipe, / In pobegne Asan-aginica*. U tom primjeru ne naslućuje se Hasanaginičina namjera da izvrši samoubojstvo.

Cegnar također, kao i Zupan, izbjegava turcizme: prevodi *kaduna* s domaćim izrazom *ženka*, a Fortisov *daidža* (st. 22) s domaćim *ujec*. A ponekad ostavlja tursku riječ, npr. *kadija*, dok je Zupan prevodi sa slovenskim izrazom *župan* (st. 44-45):

Vuk St. Karadžić:	Dobru kadu prose sa svih strana: I veliki Imoški <i>Kadija</i> .
Zupan:	Dobro ženo hoč'jo na vse kraje, Tudi vel'ki <i>župan</i> Imoščanov.

---

⁶ Usp. Fran Cegnar, »Asan-Aginica«, *Glasnik slovenskega slovstva*, Ljubljana, 1854., str. 51.

- Fortis: dobru kadu prose sa svih strana
                          da najveće Imoski *kadija*.
- Cegnar: Dobre ženke iščejo povsodi,
                          Da najbolj jo Imoski *Kadia*.

I Zupan i Cegnar upotrebljavaju bez problema izvorni deseterac, tradicionalni stih narodne poezije.

Ako usporedimo ova dva jedina slovenska prijevoda *Hasanaginice* s dva talijanska prijevoda *Hasanaginice*, s Fortisovim iz putopisa *Viaggio in Dalmazia* (Venezia, 1774.) i Cronijinim u antologiji *Poesia popolare serbo-croata* (Padova, 1949.), očito je da se ova pjesma puno lakše prevodi na slovenski nego na talijanski, počevši od same upotrebe deseterca koji talijanskim prevoditeljima stvara probleme te zato radije upotrebljavaju tradicionalni talijanski jedanaesterac.

I s leksičkog aspekta se u talijanskim prijevodima pojavljuju nevjerojatni problemi kao npr. glede izraza *svat*, koji Fortis jednostavno ostavlja u nepromijenjenom izvornom obliku *svat*, a Cronia upotrebljava neobičan izraz grčkog podrijetla *paraninfo*.

U svakom su pogledu i talijanski prijevodi *Hasanaginice* dragocjen doprinos poznavanju poezije Morlaka: bilo Fortisov koji je nastao zbog autorovih putovanja Dalmacijom, bilo Cronijin iz didaktičkih razloga, obogaćen opširnim filološkim komentarom.

Slovenski su prijevodi *Hasanaginice*, međutim, nastali u razdoblju romantizma kao nasljeđe sveslavenskih ideja iz tog razdoblja.

Vrijedno je spomena da se poslije, kada se gasi zanimanje za narodnu poeziju, pojavljuju isključivo kao pretisci, što je npr. slučaj sa Zupanovim prijevodom u pretisku svih pet svezaka *Kranjske čbelice* u izdanju Mladinske knjige (Ljubljana, 1969.).

LE TRADUZIONI IN SLOVENO DELLA *HASANAGINICA*

R i a s s u n t o

Esistono solo due traduzioni della *Hasanaginica* in sloveno. Il primo a tradurre la *Hasanaginica* in sloveno fu Jakob Zupan (Domžale 1785 – Klagenfurt 1852) nel 3. quaderno della rivista *Kranjska čbelica* (L'ape carniolana) del 1832 con il titolo *Asan-Aginka*. Gli fece seguito Fran Cegnar (Škofja Loka 1826 – Trieste 1892) che presentò al lettore sloveno la *Hasanaginica* nella rivista »Glasnik slovenskega slovstva« (»Voce della letteratura slovena«) nel 1854 con il titolo *Asan-Aginica*. Al tempo dei suoi studi teologici a Vienna Zupan (sacerdote, linguista, filologo e poeta) conobbe Jernej Kopitar che lo entusias mò per gli studi di filologia slava e soprattutto della poesia popolare slava. Così Zupan, sostenitore del circolo letterario di Prešeren e Čop, incominciò a pubblicare nella prima rivista slovena *Kranjska čbelica* le traduzioni delle poesie popolari serbe e croate, fra cui la *Hasanaginica*. La sua traduzione che trae spunto dalla *Mala prostonarodna pesmarica* di Vuk Stefanović Karadžić, è buona, ma migliore è quella di Fran Cegnar, poiché questa si appoggia di più all'originale di Alberto Fortis nel suo volume *Viaggio in Dalmazia* (Venezia 1774). Fran Cegnar fu del resto un ottimo traduttore da varie lingue (dal ceco, polacco, tedesco). Dal tedesco tradusse la trilogia di Schiller *Wallenstein*. Dal punto di vista culturale fu molto attivo a Trieste, fu tra l'altro primo redattore del quotidiano triestino in lingua slovena *Edinost*. Sia Zupan che Cegnar evitano nella loro traduzione i turcismi, così p. es. traducono *kaduna* Zupan con *gospá*, Cegnar con *ženka*. Entrambi osservano dal punto di vista metrico il tradizionale decasillabo. Le traduzioni in sloveno della *Hasanaginica* si limitano dunque all'Ottocento, all'epoca del Romanticismo, quando predominava un interesse generale per la poesia popolare. In epoca più recente furono ristampati tutti e cinque i quaderni della *Kranjska čbelica* (Mladinska knjiga, Ljubljana 1969) e naturalmente vi fu ristampata nel terzo quaderno anche la *Hasanaginica* nella traduzione di Jakob Zupan.

Parole chiave: *Hasanaginica*; traduzioni slovene; Alberto Fortis; Vuk Stefanović Karadžić; Jakob Zupan; Fran Cegnar